

**“MADANIYATLARARO ASPEKTDa SHARQ TILLARINI
O‘QITISHNING DOLZARB MUAMMOLARI”**
mavzusidagi ilmiy-amaliy onlayn konferensiyada
o‘z ma‘ruzasi bilan faol ishtiroki uchun

Aliyeva Diyoraxon

SERTIFIKAT

bilan taqdirlanadi

Shukurova Gulmira Rustamovna
"O‘zbekistonda xorijiy tillar" Ilmiy-metodik
elektron jurnal direktori

O'ZBEKISTON DAVLAT
JAHON TILLARI UNIVERSITETI

"O'ZBEKISTONDA XORIJIY TILLAR"
ILMIY-METODIK ELEKTRON JURNALI

**"MADANIYATLARARO ASPEKTD
SHARQ TILLARINI O'QITISHNING
DOLZARB MUAMMOLARI"**

Ilmiy–amaliy onlayn
konferensiya

**"ВОПРОСЫ ПРЕПОДАВАНИЯ ВОСТОЧНЫХ
ЯЗЫКОВ В МЕЖКУЛЬТУРНОМ АСПЕКТЕ"**

Научно-практическая онлайн
конференция

**"ISSUES OF TEACHING ORIENTAL LANGUAGES
IN AN INTERCULTURAL ASPECT"**

Scientific and practical online
conference

24 MAY, 2022, TOSHKENT, O'ZBEKISTON

MUNDARIJA

Abdullayeva N.B. Xitoy tili va o'zbek tillari fonetika tizimida mavjud fonetik birliklar	6
Aliyeva D.X. Xitoy tilidagi sonlarning lingvokulturologik mazmunini o'qitish metodlari	10
Aliyeva D.X. Xitoy tilida sonlarning lingvokulturologik klassifikatsiyalanishi	15
Алимджанова А.С. Инглиз тили дарсларида миллий адабиётлардан фойдаланиш	21
Букреева Т.А. Сравнительный анализ использования медиаконтента на уроках китайского языка на примере онлайн- и видеоуроков	28
Dong Lina 对外汉语教学中本土化教材的探索与实践	32
Дадаханова Р.Б. Проблема разграничения гуаньюньюй и сложного слова	36
Дана Камилла А. Восприятие человека и природы в миниатюрах Сюй Дишаня	43
Ergasheva L.M. Xitoy va o'zbek tillarida kauzativ konstruksiyalarning ishlatilishi	49
Ermatova T.Z. Xitoy tilshunoslarining sinonimiya hodisasi haqidagi ishlari tahlili	53
Fayzullayeva M.Q. Xitoy tilida tabu va evfemizmlar	56
Ismailova Sh.Sh. Teaching methods of oriental languages for kindergarten age childrent (in the example of chinese-中文)	62
Ismoilova D.Sh. Qoraxitoy davlatining (西辽 xiliao) jin sulolasi bilan munosabatlari	66
Israilova M.I. Xitoy tilida yo'nalishni ifodalovchi yordamchi to'ldiruvchilarning gapda qo'llanilishi va tarjimadagi muammolari	70
Irgasheva U.A. Baho kategoriyasining semantik xususiyatlari	74
Ikromova K.X. Hozirgi zamonaviy xitoy tilida kino sohasiga oid leksikaning affiksatsiya usulida yasalashi	81
Jabborova A.A. O'zbekiston Respublikasi va Xitoy Xalq Respublikasi o'rtasidagi diplomatik munosabatlarning 30 yilligi, hozirgi holati va istiqbollarning ayrim jihatlari yuzasidan	84
Jumamurodova M.YU. Xitoy va o'zbek maqollarining semantik tahlili	88
Jumanazarova YU. Xitoy tilida sonlarning lingvokulturologik xususiyatlari	92

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. 邵敬敏.《现代汉语》,上海教育出版社,2001 年版。
2. 黄伯荣,廖序东.《现代汉语》,上海教育出版社,1997 年版。
3. Китайско-русский словарь./Под ред. Ся Чжунъи.. Москва, 2003.
4. Спешнев Н.А..Фонетика китайского языка. Ленинград, 1980. 143 с.
5. Задоев Т. П. Основы китайского языка. Вводный курс / Т. П. Задоев, Шунь Хуан. М.: Наука, 1993. 271 с.
6. Рахматуллаева, Д. М. (2021). 浅谈汉语声调教学问题. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 1(Special Issue 1), 344-348.
7. Назарова, С. А. (2016). Проблема формирования лексической компетенции студентов в процессе обучения китайскому языку в научно-методической литературе. *Преподаватель XXI век*, 3(1), 93-99.
8. Yusupova, K. S. (2020). On the modern word formation methods in chinese. *Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR)*, 9(12), 36-42.

XITOIY TILIDAGI SONLARNING LINGVOKULTUROLOGIK MAZMUNINI O'QITISH METODLARI

Diyoraxon Xoshimjon Qizi ALIYEVA

Lingvistika (xitoy tili) 2-bosqich magistranti

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Ilmiy rahbar: PhD Shamsiyeva Sh. Q.

Annotatsiya. Mazkur maqolada birinchi marta xitoy tilidagi son turkumiga oid so'zlarning lingvokulturologik mazmuni metodika bilan bog'lab o'rganildi va uni o'zbek o'quvchilariga o'qitish bo'yicha tegishli tavsiyalar berildi. Maqolada xitoy tilidagi sonlarni o'qitishda to'rtta samarali metod-usul tanlab olindi va har bir usul misollar yordamida tarkiban boyitildi.

Kalit so'zlar: son, lingvokulturologik mazmun, metod, tasniflash, qiyosiy tahlil, qo'shinchilik qilish va amaliy muloqot metodlari.

Annotation. For the first time in this article, the linguaculturological content of words in the Chinese numeral series has been studied in connection with the methodology, and relevant recommendations have been given for teaching it to Uzbek students. The article selects four effective methods for teaching numbers in Chinese, and each method is enriched with examples.

Key words: number, linguacultural content, method, classification, comparative analysis, addition and practical communication methods.

Son-soʻzlarni oʻrgatish xitoy tilini chet tili sifatida oʻrgatishning muhim qismidir. Lugʻat tarkibidagi son soʻz turkumiga oid soʻzlar nafaqat raqamlarni ifodalaydi, shuningdek, ular turli darajadagi koʻchma maʼnolarga va lingvokulturologik mazmunga ham ega. Sonlardan tuzilgan soʻzlar boy maʼnoga ega boʻlgani uchun, ayni shu jihat xitoy tilini oʻrganuvchilar uchun qiyinchilik ham tugʻdiradi. Shuning uchun ham xitoy tilini oʻqitishda metodlarning ahamiyati kattadir.

Xitoy tilidagi sonlarning lingvokulturologik mazmunini quyidagi metodlar bilan oʻqitish maqsadga muvofiq:

1. Tasniflash usuli (klassifikatsiyalash usuli)

Xitoy tilidagi elementar raqam-soʻzlarni oʻrgatish mutlaqo murakkab emas, chunki oʻquvchilar uchun haqiqiy miqdorni ifodalovchi leksik maʼnoli soʻzlarni oʻzlashtirish qiyin kechmaydi. Ammo sonlar koʻchma tushunchani anglatasa, bu oʻquvchilarga muayyan qiyinchilik tugʻdiradi. Shuning uchun ham xitoy tilidagi sonlarning lingvokulturologik mazmunini tasniflash, yaʼni xillarga ajratish usuli orqali oʻquvchilarga tushuntirish ancha samaraliroq boʻladi. Bu usuldan foydalanish oʻquvchilarda tilni sistematik oʻrganish koʻnikmasini ham shakllantiradi. Xitoy tilidagi

Birinchi xil sonlar haqiqiy leksik maʼnoni ifodalovchi son-soʻzlar boʻlib, bu soʻzlarning maʼnosi sodda va tushunarli, oʻquvchilar ham ularni oson tushunadilar. Bu guruhga barcha sonlar kiradi.

Ikkinchi xil sonlarda xitoy tilini oʻrganuvchi oʻquvchilar aslidagi maʼnosi orqali son-soʻzlarning maʼnosini toʻliq chiqara olmaydilar, ular oʻz ona tillaridan shunga mos soʻzlarni topishga, soʻz yoki jumlani chiroyli tarjima qilishga qiynaladilar, bu esa koʻplab tushunmovchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, soʻzma-soʻz tarjima qilganda “uch bor, besh marta” yoki “uch bor, ikki marta”【三番五次 sānfān wǔcì】yoki【三番两次 sānfān liǎngcì】 iborasi, uni oʻzbek tiliga “koʻp marta, qayta-qayta”:

Misol: 我三番五次告诉他。【Wǒ sānfānwūcì gàosù tā.】Men unga qayta-qayta aytdim.

Uchinchi xil sonlar – bular maxsus ma’noga ega son-so‘zlar, masalan: “uch sulola” 【三代 [sāndài]】 deyilganda uch – Sya, Shang va Jou sulolalariga ishora qiladi; “to‘rt kitob” 【四书 [sishū]】 deyilganda Konfutsiyning shogirdlari va izdoshlari tomonidan tuzilgan konfutsiylikning asosiy 4 ta kitobi – “Muhokama va bayon”, “Buyuk ta’limot”, “Mo’tadillik” va “Mengzi” nazarda tutiladi. Bu xil sonli birikmalar o‘quvchidan til bilishdan tashqari, o‘rganayotgan tili madaniyati va tarixidan ham muayyan bilimlarga ega bo‘lishni talab etadi.

2. Qiyosiy tahlil usuli

Qiyosiy tahlil metodi ikkinchi tilni o‘rgatishning muhim usuli bo‘lib, u odamlarga ona tili va madaniy interferensiyani tushunib olishlariga yordam beradi, madaniy tafovutlarni aniqlash o‘quvchilarning psixologik to‘siqlarini yengib o‘tishlariga yordam beradi. Qiyoslash-solishtirish bo‘lsagina farqlash bo‘ladi, shunday ekan bu predmetlarni bilish jarayonida keng qo‘llaniladigan usuldir. Masalan, G‘arb madaniyatida “13” raqamiga xosiyatsiz, baxtsizlik keltiruvchi son sifatida qaraladi, iloji boricha ushbu sonni tanlashdan qochishadi. Xitoyliklarda esa bu raqam hech nimani anglatmaydi, bu son bilan bog‘liq hech qanday taqiq yo‘q. Ching sulolasining 【清朝 [qīngcháo]】 so‘nggi yillarida yashagan adib Ven Kang 【文康 [Wén Kāng]】 o‘zining mashhur “O‘g‘il-qizlarning qahramonliklari haqida qissalar” asarida “O‘n uch opa-singillar” qahramon qizlar obrazini yaratadi. Xitoyning Shaansi provinsiyasi 【陕西省 [shǎnxī sheng]】 ma’muriy markazi hisoblangan Sian shahrini “o‘n uchta sulolaning qadimiy poytaxti” deb atashadi. Lekin hozirda G‘arb madaniyatining ta’siri ostida “13” raqamiga nisbatan xitoyliklarda ham “ehtiyotkorlik” paydo bo‘lgan.

Taqqoslash orqali ikki millatning mentaliteti va o‘zigagini xos xususiyatlarini ko‘rishimiz mumkin.

3. Qo‘shimcha qilish orqali tushuntirish – interpolyatsiya usuli

Xitoy tilini chet tili sifatida o‘qitishda o‘quvchilarning ayrim sonlarning o‘ziga xos ma’nolarini yaxshiroq tushunishlari va o‘zlashtirishlari uchun darslikda uchraydigan son turkumiga oid so‘zlarni ularning muayyan madaniy va tarixiy asoslaridan kelib chiqib, interpolyatsiya yoki intermediya – qo‘shimcha ma’lumot keltirish usulidan foydalanib tushuntirish maqsadga muvofiq. O‘qitish jarayonida o‘quvchilar ma’lum sonlarni tushunishda qiynalib qolgan paytda, o‘qituvchilar o‘zlarining yetakchilik rolini namoyon

qilib, ushbu qiyin soʻzlarni baʼzi bir muayyan oʻziga xos tipik oʻqitish muhitiga kirish yoki mavzuga doir hikoyalarni keltirish bilan sonlarni tushuntirishi kerak. Hikoyalar shaklida oʻquvchilarga tushuntirilsa, bu nafaqat ularning ushbu soʻz haqidagi tushunchalarini chuqurlashtirishi mumkin, shuningdek, oʻquvchilarga Xitoy madaniyati haqida ham maʼlum bilimlarga ega boʻlishga yordam beradi.

Misol uchun xitoy tilidagi “uchta sassiq koʻnchi bir dono Juge Lyangdan oʻtibdi” 【三个臭皮匠，胜过诸葛亮 [sān ge chòupíjiāng, shèngguò zhūgě liàng]】 olaylik, bu yerda nima uchun aynan “uch” raqami ishlatilganini intermediya usulida tushuntirish juda samarali.

Aytishlaricha, qadimgi Shu qirolligining dono qoʻmondoni Ju Gelyang (181—234) bir safar qoʻshinlarini daryodan olib oʻtmoqchi boʻlibdi. Daryo juda tez oqardi, boz ustiga suvosti toshlari shundoqqina doʻppayib suv yuzasiga chiqib turardi. Bunday holatda oddiy bambukdan yasalgan sol yoki kemalarda daryodan oʻtib olish amri mahol edi. Hirovullar kemalarining barchasini suv oqizib ketib, suv osti toshlariga urilib, gʻarq boʻladi. Ju Gelyangdek bir oʻz davrining buyuk strateg chora topolmay boshi qotadi. Kech kirganda uning huzuriga mol terisiga ishlov beradigan uch nafar koʻnchi keladi va oʻzlarining takliflarini aytadilar. Ju Gelyang ularning aytganlaridek, juda koʻp sigirlar sotib oladi, keyin sigirlarning qornining terisini shilib, kesilgan joyini tikib, askarlarga terilarni puflab ishirishni buyuradi – teri-sol (mol terisidan daryodan suzib oʻtish uchun yasalgan sol) tayyor boʻladi, bunday sollar suvosti toshlariga urilsa ham hech nima qilmasdi, va shu bilan eson-omon daryodan oʻtib oladilar. Shu voqeadan soʻng “uchta sassiq koʻnchi bir dono Juge Lyangdan oʻtibdi” degan maqol xalq orasida keng tarqaladi. Bu oʻzbek tilidagi “bitta kalla yaxshi, ikkita kalla undan ham yaxshi” maqoliga toʻgʻri keladi.

4. Amaliy muloqot (kommunikativ amaliyot) usuli

Oʻzimning kundalik oʻqitish, hayotiy tajribam va kuzatishlarimdan kelib chiqib shuni aytishim mumkinki, xitoy tilini oʻrganayotgan talabalar lingvokulturologik mazmunga ega maxsus sonlarni ishlatishda juda osongina pragmatik xatolarga yoʻl qoʻyadilar. Bunga ularning bu borada yetarlicha bilim va koʻnikmalarga ega emasliklari sabab boʻladi. Shuning uchun xitoy tilini chet tili sifatida oʻrgatish jarayonida oʻquvchilarga darsda lingvokulturologik xususiyatga ega sonlarning qoʻllanilish oʻrni va maʼnosini tushuntirishi kerak. Tushuntirish jarayonida bu soʻzlarning semantikasini tushuntirish bilan birga, ularning madaniy kelib chiqishi va qoʻllanilish til muhitini haqida ham tushuntirib oʻtib ketish kerak. Oʻqitish va mashq qilishni “jonlantirish” bilan oʻquvchilarning ogʻzaki nutqi va yozma tasvirlash kabi usullarni kuchaytirish kerak. qoʻllash uchun maxsus vaziyatli dialoglar tashkil etilishi mumkin. Oʻquvchilarga xitoy